

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКАЛАДАЧІВ ГУМАНІТАРНИХ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Н.О. Арістова кандидат педагогічних наук, доцент

У статті подано різнобічні трактування понять «компетенція», «компетентність» та «професійна компетентність», варіанти їхнього тлумачення вітчизняними та зарубіжними авторами в педагогічній теорії та практиці. Визначена специфіка формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів гуманітарних і соціально-економічних дисциплін.

Компетенція, компетентність, педагогічна компетентність, вища освіта, специфіка формування педагогічної компетентності

Постановка проблеми. Згідно з «Галузевою концепцією розвитку неперервної педагогічної освіти» та «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки» в сфері професійної педагогічної освіти в якості головних завдань розглядається не тільки якісна підготовка педагогічних кадрів для всієї сфери освіти, а й створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників на основі поєднання національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечення розвитку педагогів, здатних у процесі постійного вдосконалення здійснювати професійну діяльність на засадах гуманізму, демократії, вільної конкуренції та високих технологій. Проблема підготовки педагогічних працівників є особливо актуальною для сучасної вищої професійної освіти, так як їй відводиться особлива роль: забезпечення ринку праці України мобільними кваліфікованими фахівцями, готовими до саморозвитку й самовдосконалення.

Отже, у період оновлення всіх аспектів життєдіяльності суспільства та розширення міжнародних зв'язків рівень фахової підготовки майбутніх викладачів гуманітарних і соціально-економічних дисциплін визначається сформованістю їх особистісних якостей та професійних умінь, серед яких особливе місце посідає педагогічна компетентність. Тому, **мета** статті полягає у дослідженні формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів гуманітарних і соціально-економічних дисциплін. Для досягнення поставленої мети необхідно реалізувати наступні **завдання**: проаналізувати стан досліджуваної проблеми та уточнити сутність понять «компетенція», «компетентність», «педагогічна компетентність»; виявити специфіку формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів гуманітарних і соціально-економічних дисциплін та обґрунтувати вибір

дидактичних принципів, на основі яких і формується педагогічна компетентність майбутніх викладачів.

Аналіз останніх джерел чи публікацій. Загальні питання формування у викладачів вищих навчальних закладів освіти педагогічної компетентності знайшли своє відображення у працях І. Зязюна, С. Сисоевої, Р. Гришкової, Н. Кучугурової, Л. Банашко, О. Севастьянової, Б. Крищук, І. Костікової, С. Тафінцевої, О. Добротвор, Р. Гришкової та багато інших.

Питаннями компетентнісного підходу у навчанні займаються сучасні вітчизняні та зарубіжні дослідники, а саме: І. Зимняя, І. Зязюн, А. Маркова, Т. Іванова та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перетворення у сучасному українському суспільстві, які пов'язані з необхідністю модернізації системи вищої освіти, обумовлені не тільки входженням України до єдиного Європейського освітнього простору, а і процесами глобалізації світової економіки, які і стали ознакою світового економічного розвитку. Саме глобалізація економіки вимагає від сучасних вищих навчальних закладів підготовки всебічно розвинених викладачів гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, підготовлених у морально-психологічному відношенні, ініціативними, відповідальними, висококваліфікованими та формування у них не тільки комплексу визначених компетенцій, які будуть сприяти прийняттю ефективних рішень в майбутній професійній діяльності, а і педагогічної компетентності.

Тобто, основними поняттями, що складають інтерес для нашого дослідження є визначення сутності компетенції, компетентності, педагогічної компетентності та структурного складу педагогічної компетентності. Більшість дослідників даної проблеми відстоюють точку зору, згідно якої під компетенцією розуміють сукупність взаємозалежних якостей особистості (знання, уміння, навички, способи діяльності), які необхідні для якісної продуктивної діяльності, а під компетентністю - володіння відповідними компетенціями [5].

Згідно «Національній рамці кваліфікацій та Порядку розробки і подальшого супроводження Національної системи кваліфікацій» під компетенцією розуміють здатність і готовність використовувати знання, уміння та особистісні, соціальні, методологічні аспекти в умовах навчання або роботи, а також для професійного та особистісного розвитку; а під компетентністю - здатність особи, зокрема її знання, навички та вміння належним чином виконувати роботу [8].

І. Зязюн визначає компетентність як особливий тип організації знань, що забезпечує можливість прийняття ефективних рішень, зокрема в екстремальних умовах [3].

Подані визначення компетентності свідчать про широку розгалуженість цього поняття в психолого-педагогічній літературі. Педагогічна компетентність, в свою чергу, тлумачиться як система наукових знань, інтелектуальних і практичних умінь і навичок, особистісних якостей і утворень, яка при достатній мотивації та високому рівні професійності психічних процесів забезпечує самореалізацію, самозбереження та

самовдосконалення особистості викладача в процесі професійної діяльності [5].

Зауважимо, що на сьогодні у визначенні структурних компонентів педагогічної компетентності теж не існує єдиної думки.

Так, А. Маркова розрізняє два аспекти компетентності викладача: процесуальний (педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, особистість учителя) та результативний (навчання і навченість, виховання і вихованість), а до основних структурних компонентів педагогічної компетентності включає спеціальну, особистісну, індивідуальну та екстремальну професійні компетентності [7].

Л. Банашко, в свою чергу, під основними структурними компонентами педагогічної компетентності розуміє:

- теоретичні педагогічні знання;
- практичні вміння;
- особистісні якості педагога [5].

Л. Мартинюк, досліджуючи формування професійної компетентності викладача, виділяє наступні структурні компоненти педагогічної компетентності, а саме:

- педагогічна майстерність,
- комунікативне мистецтво,
- володіння педагогічними технологіями,
- інноваційна діяльність [10].

Крім того слід додати, що аналіз психолого-педагогічної літератури з даного питання дозволяє стверджувати, що вітчизняні науковці виділяють такі види педагогічної компетентності:

- 1) спеціальну – у галузі дисципліни, що викладається;
- 2) методичну – у галузі засобів формування знань, умінь і навичок;
- 3) психолого-педагогічну – у сфері навчання;
- 4) диференційовано-педагогічну – у галузі мотивів, здібностей, спрямованості тих, кого навчають;
- 5) аутопсихологічну – рефлексія педагогічної діяльності;
- 6) загальнокультурну;
- 7) валеологічну;
- 8) комунікативну;
- 9) конфліктологічну;
- 10) діагностичну;
- 11) соціальну;
- 12) особистісну;
- 13) компетенцію у сфері інформаційних технологій та ін.

Всі вищезазвані види педагогічної компетентності пов'язані з вимогами до знань майбутніх викладачів та особливостями їхньої професійної діяльності [5; 10].

У ході дослідження нами з'ясовано, що на формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів гуманітарних і соціально-економічних дисциплін впливають деякі суперечності:

1. По-перше, прагнення наблизити українську систему підготовки викладачів гуманітарних і соціально-економічних дисциплін до світових і європейських вимог та відсутністю необхідних матеріальних, організаційних та кадрових умов.

2. По-друге, вищеназвані викладачі, яких в переважній більшості характеризує надзвичайно висока професійна кваліфікація, дуже часто не мають базової педагогічної освіти. Їхня викладацька діяльність здійснюється на основі досвіду навчання у викладачів, що навчали їх у вищому навчальному закладі.

3. По-третє, аналіз практичної діяльності викладачів вищих навчальних закладів освіти показує, що процес формування педагогічної компетентності не передбачає відведення достатньої кількості кредитів на проведення педагогічної практики, в процесі якої майбутні викладачі можуть застосувати свої знання і досвід для викладання окремих дисциплін у вищій школі.

4. По-четверте, наявність постійного зростання вимог до підготовки викладачів гуманітарних і соціально-економічних дисциплін та недостатньо розробленими теоретичними засадами її здійснення у системі педагогічної освіти в Україні.

Необхідність і можливість розв'язати визначені у дослідженні суперечності і характеризують специфіку формування педагогічної компетентності викладачів гуманітарних і соціально-економічних дисциплін.

Формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів гуманітарних і соціально-економічних дисциплін має здійснюватися на основі відібраних певним чином принципів, суттєвою ознакою яких є їх комплексність, яка вимагає, щоб ці принципи втілювалися у практику вищих педагогічних закладів не послідовно один за одним, а одночасно:

1. Принцип науковості. Принцип науковості є важливим принципом навчання в сучасній вищій школі. Принцип вимагає, щоб зміст освіти знайомив майбутніх викладачів гуманітарних і соціально-економічних дисциплін з об'єктивними науковими фактами, поняттями та законами; наближався до розкриття сучасних досягнень і перспектив їхнього розвитку в майбутньому.

2. Принцип систематичності і послідовності. Принцип систематичності і послідовності вимагає, щоб знання, уміння і навички формувались системно, в певному порядку, щоб кожний елемент навчального матеріалу логічно пов'язувався з іншим, а нові знання спиралися на засвоєні раніше і створювали фундамент для засвоєння наступних знань.

3. Принцип доступності. Принцип доступності передбачає відповідність змісту, характеру і обсягу матеріалу, який вивчається, рівню підготовки студентів. Доступність навчання не означає його легкості. З цим принципом в дидактиці пов'язується поступове, згідно з пізнавальними можливостями студентів, ускладнення змісту освіти й

обсягу навчального матеріалу, яким необхідно оволодіти всім студентам з кожного навчального предмета.

4. Принцип єдності теорії та практики. Принцип єдності теорії та практики вимагає розуміння випускниками педагогічних закладів значення теорії в житті, умілого застосування теоретичних знань для виконання практичних завдань, участі у вирішенні актуальних проблем сучасності.

5. Принцип використання досягнень сучасної науки й техніки. Вирішення навчальних завдань, які ставляться перед майбутніми викладачами, не може бути повною мірою ефективним без залучення сучасних досягнень науки і техніки, без використання можливостей, які щодня надає людству науково-технічний прогрес.

6. Принцип гуманізації навчання. Принцип гуманізації навчання, який означає створення умов для формування кращих якостей і здібностей майбутніх викладачів, повага до їхньої особистості; розуміння їхніх запитів, інтересів, гідності; виховання гуманних, щирих, людських та доброзичливих особистостей. Даний принцип передбачає психологічну трансформацію особистості майбутнього викладача, його перетворення з передавача навчальної інформації в порадника та консультанта своїх студентів.

7. Принцип демократизації. Принцип демократизації передбачає обов'язковість демократичних взаємин між суб'єктами навчання, оновлення змісту освіти, її наповнення загальнолюдськими та громадянськими цінностями. Даний принцип означає повагу до особистості майбутніх викладачів та розвиток їхньої внутрішньої свободи й почуття власної гідності.

8. Принципи педагогічної творчості. Принципи педагогічної творчості, під яким розуміють створення умов для розвитку індивідуально-особистісної творчості майбутніх викладачів гуманітарних і соціально-економічних дисциплін – діагностики, оптимальності, взаємозалежності, фасілітації, креативності, доповнення, варіантності та самоорганізації.

9. Принцип самореалізації. Принцип самореалізації полягає у здатності майбутніх викладачів раціонально організувати свою діяльність та у впровадженні в життя своїх внутрішніх можливостей та здібностей.

Таким чином, результати аналізу педагогічної літератури з питань розвитку принципів навчання та їх класифікацій переконливо доводять, що усі перелічені вище принципи взаємопов'язані між собою та доповнюють один одного. Їх інтегроване використання має забезпечити ефективність навчального процесу у вищому навчальному закладі та створити сприятливі умови для формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів гуманітарних і соціально-економічних дисциплін [1].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, під педагогічною компетентністю можна розуміти систему наукових знань, інтелектуальних і практичних умінь і навичок, особистісних якостей і утворень, яка забезпечує самореалізацію, самозбереження та самовдосконалення особистості викладача в процесі професійної діяльності і складається із певних структурних компонентів. В процесі

дослідження виділено різні види педагогічної компетентності, на формування яких впливає інтегроване використання відібраних певних чином дидактичних принципів.

Перспективи подальших досліджень. Проте, проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів гуманітарних і соціально-економічних дисциплін. Перспективними напрямками подальших наукових досліджень можуть стати наступні: методологічні та дидактичні засади розвитку окремих складових формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів іншого фаху.

Список літератури

1. Галузинський В. М. Педагогіка: теорія та історія: навч. посіб. / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К.: Вища школа, 1995. – 237.
2. Гришкова Р.О. Педагогічні засади формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : 13.00.04 / Р.О. Гришкова. – Київ, 2007. – 36 с.
3. Зязюн І.А. Сучасні дидактичні моделі і логіка учіння // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. праць // Ред. кол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2000. – 636 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
5. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : 1
6. Костікова І. І. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій: монографія / І. І. Костікова. – Харків: Колегіум, 2008. – 355 с.
7. Маркова А. К. Психологія професіоналізму / А. К. Маркова. – М., 1996. – 312 с.
8. Мутовкіна О. М. Слагаемые профессиональной компетентности преподавателя иностранных языков / О. М. Мутовкіна // [Электронный ресурс] – <http://elib.vstu.ru/Open/3/R37.htm> .
9. Національна рамка кваліфікацій та Порядок розробки і подальшого супроводження Національної системи кваліфікацій [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : www.lir.lg.ua/nrk.doc.
10. Формування професійної компетентності викладача як ефективний засіб забезпечення якості освіти [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : mlanvpet.at.ua/.../dopovid_pedagogichna_kom...

В статье представлены различные трактовки понятий «компетенция», «компетентность» и «педагогическая компетентность», варианты их толкования отечественными и

зарубежними авторами в педагогической теории и практике. Определена специфика формирования педагогической компетентности будущих преподавателей гуманитарных и социально-экономических дисциплин.

Компетенция, компетентность, педагогическая компетентность, высшее образование, специфика формирования педагогической компетентности.

In a period of updating of all aspects of vital functions of society and expansion of international connections the level of professional training of future teachers of humanitarian and socio-economic disciplines is determined by the level of formedness of their personal qualities and professional abilities among which the special place is given to pedagogical competence. For this reason the article is dedicated to the formation of pedagogical competence of future teachers of humanitarian and socio-economic disciplines. The various interpretations of conceptions "competency", "competence" and "pedagogical competence" are given in the article. The variants of their interpretation by local and foreign authors in pedagogical theory and practice are analyzed. Pedagogical competence is defined as a system of scientific knowledge, intellectual and practical know-how and personal qualities which can provide realization of personal potential of teachers in the process of pedagogical activities. Particular characteristics of formation of pedagogical competence of future teachers of humanitarian and socio-economic disciplines are determined. Structural components and different kinds of pedagogical competence of future teachers of humanitarian and socio-economic disciplines are studied.

Competency, competence, pedagogical competence, higher education, particular characteristics of formation of pedagogical competence.

УДК 378.147:004

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ США В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

**С.М. Амеліна, доктор педагогічних наук, професор
Р.О. Тарасенко, кандидат технічних наук, доцент**

У статті розглянуто основні тенденції формування інформаційної компетентності перекладачів в університетах США в умовах глобалізації. Виявлено, що вони зумовлені орієнтацією суспільства на глобальну інформатизацію соціальної та виробничої сфер його життєдіяльності. Встановлено, що формування інформаційної

© С.М. Амеліна, Р.О. Тарасенко, 2014